

‘નિયમસાર’ ગાથા-૧૪૩. આવશ્યકનો અધિકાર છે.

વદ્વદિ જો સો સમણો અણ્ણવસો હોદિ અસુહભાવેણ।

તમ્હા તસ્સ દુ કમ્મં આવસ્સયલક્ખણં ણ હવે।।૧૪૩।।

વર્તે અશુભ પરિણામમાં, તે શ્રમણ છે વશ અન્યને;

તે કારણે આવશ્યકાત્મક કર્મ છે નહિ તેહને. ૧૪૩.

‘ટીકા :- અહીં, ભેદોપચાર-રત્નત્રયપરિણતિવાળા જીવને...’ વ્યવહારરત્નત્રયવાળા જીવને. દેવ-ગુરુ-ધર્મની શ્રદ્ધા, નવતત્ત્વની ભેદવાળી શ્રદ્ધા એવી એની શ્રદ્ધા બરાબર હોય. વ્યવહાર. એ વ્યવહાર ભેદોપચાર રત્નત્રયપરિણતિવાળાને અશુભભાવ જ્યારે આવે છે એથી તદ્દન પરવશ-અવશ છે. એને આવશ્યક છે નહિ. બહારના કામમાં જોડાય છે ત્યારે એને અશુભભાવ થઈ જાય છે. એથી અહીં કહે છે. ‘ભેદોપચાર-’ વ્યવહાર કહો, ભેદ કહો કે ઉપચાર કહો. ‘વ્યવહારરત્નત્રયપરિણતિવાળા જીવને અવશપણું...’ એટલે કે સ્વવશપણું. અવશપણું એટલે સ્વવશપણું ‘નથી...’ આહાહા...! ‘એમ (અહીંયાં) કહ્યું છે.’

ભેદ તો પાંચમી ગાથામાં આવે છે ને ભેદ? અંતઃતત્ત્વ, બાહ્યતત્ત્વ અને પરમાત્મતત્ત્વ. એની શ્રદ્ધા હોય તો એ વ્યવહાર છે. એકલો પરમાત્મસ્વભાવ ત્રિકાળ સ્વના આશ્રયથી થતી દૃષ્ટિ અનુભવ એ નિશ્ચય સમ્યક્ છે. એના વિના પરમાત્મતત્ત્વ, અંતઃતત્ત્વ, બહિરતત્ત્વની શ્રદ્ધા પણ વ્યવહાર છે. આહાહા...! ત્યારે કહે (છે), અગિયાર અંગ ભણ્યો હોય એમાં એ વાત તો આવી હોય. નવ પૂર્વ પણ ભણ્યો હોય. એ વાત આવી હતી એને શ્રદ્ધામાં તો હોય વ્યવહાર. પણ એ બધો વ્યવહાર છે. અહીં તો વળી વધારે લે છે.

‘જે શ્રમણાભાસ-’ સાધુ નથી પણ સાધુનો લિભાસ છે. આહાહા..! ‘દ્રવ્યલિંગી...’ અંતર સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન નથી અને નગ્નપણું ધારણ કર્યું છે. આહાહા..! અને ‘અપ્રશસ્ત રાગાદિરૂપ અશુભભાવ સહિત વર્તે છે,...’ ભેગો છે. અશુભરાગ. અપ્રશસ્ત એટલે અશુભ. રાગ, દ્વેષ, રતિ, અરતિ બાહ્ય પદાર્થમાં (થાય છે). અંતરપદાર્થની તો દષ્ટિ નથી એથી બાહ્ય પદાર્થમાં એને અશુભભાવ થઈ જાય છે. એ અશુભભાવ સહિત વર્તે છે. આહાહા..! દિગંબર નગ્ન મુનિ ‘તે નિજ સ્વરૂપથી અન્ય (-ભિન્ન) એવાં પરદ્રવ્યોને વશ છે;...’ તે નિજ સ્વરૂપ ચિદાનંદ પ્રભુ, અતીન્દ્રિય આનંદનો નાથ પ્રભુ આત્મા એ નિજ સ્વરૂપ. એનાથી તે ભિન્ન એવા પરદ્રવ્યોને વશ છે, અશુભરાગને વશ છે. આહાહા..! આર્તધ્યાન થાય. અશુભરાગ આનું આમ કરવું... આનું આમ કરવું. મંદિરને આમ બનાવવું, ફલાણું આમ બનાવવું એ આગળ આવશે. ધનધાન્ય, મંદિર. ક્ષેત્ર, મકાન, ધનધાન્ય આદિ. એ બધું બહારમાં કોઈપણ પરદ્રવ્યનો આશ્રય લઈને જે અશુભભાવમાં વર્તે છે... આહાહા..! તે પરદ્રવ્યને વશ છે. તે મિથ્યાદષ્ટિ છે. આહાહા..! લોકોને આ આકરું પડે છે. તેથી ‘સોનગઢ’વાળાને એમ કહે છે ને કે એકાંત છે... એકાંત છે... એકાંત છે.

આમ કહે, નગ્ન મુનિ છે, અઠ્યાવીશ મૂળગુણ પાળે છે. ત્યાં અઠ્યાવીશ મૂળગુણ પણ ક્યાં છે? એને માટે ચોકા કરીને આહાર લ્યે છે. ચોકા વિનાનો આહાર અત્યારે મળતો નથી. ચોકા સમજો છો? એને માટે બનાવે. એ વિના તો બનતું નથી. ત્યાં અઠ્યાવીસ મૂળગુણના ગુણના ઠેકાણા નથી. ‘અષ્ટપાહુડ’માં તો એમ કહ્યું છે કે જેના ગુણમાં મૂળગુણના ઠેકાણા નથી એનું એકેય ઠેકાણું નથી. આવી વસ્તુની સ્થિતિ કોઈ થઈ ગઈ. એના આત્માને માટે કાંઈ છે નહિ. એની જવાબદારી તો એને છે. પણ આવી વસ્તુની સ્થિતિ છે. જેવું સ્વરૂપ છે તેવું વર્ણન થાય છે એથી કોઈ એની નિંદા (કરવી છે) કે એવી વાત નથી. અરે..! એ પણ ભગવાન છે. એવી સ્થિતિ ફેરવીને ભગવાન થાવ. આહાહા..! પણ જ્યાં સુધી એને ભગવાનઆત્માની ચૈતન્ય સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ, પુણ્ય અને પાપના વિકલ્પના રાગ રહિત એની દષ્ટિ, અનુભવ અને આશ્રય નથી ત્યાં સુધી તે અહીંયાં તો અશુભભાવવાળો લીધો છે. પછી શુભભાવવાળો લેશે. આહાહા..!

‘અપ્રશસ્ત...’ એટલે ખોટા ‘રાગાદિરૂપ અશુભભાવ સહિત વર્તે છે, તે નિજ સ્વરૂપથી અન્ય (-ભિન્ન) એવા પરદ્રવ્યોને વશ છે;...’ આહાહા..! ‘તેથી તે જઘન્ય રત્નત્રયપરિણતિવાળા જીવને...’ જઘન્યરત્નત્રય કીધું એટલે કાંઈક હશે ખરું? જઘન્ય એટલે હલકું-ખોટું. ખોટા રત્નત્રયપરિણતિવાળા જીવને. જઘન્ય એટલે કાંઈક કાંઈક એનો અંશ છે એમ નહિ. હલકું, ખોટું. આહાહા..! એવા ‘જઘન્ય રત્નત્રયપરિણતિવાળા જીવને સ્વાત્માશ્રિત...’ ભગવાનઆત્મા ચિદાનંદ પ્રભુ, ‘સ્વાત્માશ્રિત નિશ્ચય-ધર્મધ્યાનસ્વરૂપ...’ જે સ્વભાવને આશ્રયે નિશ્ચયધર્મ સાચો થાય તે એને નથી. આહાહા..! ‘લાખ વાતની વાત...’ આહાહા..! બીજું છોડી દ્યો, કહે

છે. નિજ આત્મા એક આનંદકંઠ પ્રભુ મહા આનંદે બિરાજમાન (છે) એનો આશ્રય લ્યો તો કલ્યાણ છે અને ધર્મ છે.

અહીંયાં તો કહે છે કે એ ‘નિશ્ચય-ધર્મધ્યાનસ્વરૂપ...’ સ્વ આત્માશ્રિત એ નિશ્ચય ધર્મ છે તેનાથી આ રહિત છે. આહાહા...! સ્વ એ જઘન્ય રત્નત્રય એટલે હલકા રત્નત્રયવાળાને સ્વાત્માશ્રિત, સ્વ આત્માને અવલંબે ‘નિશ્ચય-ધર્મધ્યાનસ્વરૂપ પરમ-આવશ્યક-’ ખાસ જરૂરનું જે કાર્ય એ ‘કર્મ (એને) નથી.’ નિશ્ચય આવશ્યક એને નથી. આહાહા...! અહીંયાં તો હજી દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્ર કોને કહેવા એના ઠેકાણા (નથી) એને ભેદઉપચાર પણ નથી. દેવ-અરિહંત એ આહાર કરે, એને રોગ થાય, એને મા-બાપ બે હોય, એને તો વ્યવહારના પણ ઠેકાણા નથી. આહાહા...! આ તો વ્યવહારમાં બરાબર છે, દેવ-ગુરુ-ધર્મની શ્રદ્ધા છે, નવતત્ત્વની ભેદની શ્રદ્ધા છે એવો હોવા છતાં સ્વ આત્માને આશ્રયે નથી. પર આશ્રયે એ વર્તે છે. એમાં પણ અશુભભાવ વર્તે છે. આહાહા...!

‘(તે શ્રમણાભાસ)...’ સાધુ નથી પણ સાધુ કેવા છે? ‘ભોજન અર્થે દ્રવ્યલિંગ...’ ધારણ કર્યું છે. આહાહા...! ગજબ કરે છે. એ રોટલા ખાવા માટે દ્રવ્યલિંગ ધારણ કર્યું છે. આહાહા...! તેથી એને અશુભભાવ કલ્પો છે. સાધુ થઈએ એટલે નિરાંતે આહાર મળે, સારો મળે, ચોખ્ખો મળે. આહાહા...! એક જણ અહીં કહેતો હતો. ક્ષુલ્લક. ક્ષુલ્લક નહિ પણ આઠ પડિમાવાળો હતો. એ આવ્યો હતો. કહે, હજી આઠ પડિમા છે ત્યાં સુધી લોકો આદર નથી કરતા. એટલે આદર કરવા માટે અગિયાર પડિમા લેવી પડશે. આહાહા...! એમ કહેતા હતા. (સંવત) ૨૦૦૬ની સાલની વાત છે. ‘રાજકોટ’. આહાહા...! ત્રીસ વર્ષ થયા. એમ કહે, આઠ પડિમા છે પણ જ્યાં સુધી આમ લોકોને ત્યાગી દેખાતા નથી ત્યાં સુધી નિમંત્રણ ને આમંત્રણ આપતા નથી. અગિયાર પડિમા ધારણ કરશું તો આદર થાશે. આહાહા...!

અહીં એ કહે છે, ‘(તે શ્રમણાભાસ) ભોજન અર્થે દ્રવ્યલિંગ ગ્રહીને...’ નગ્નપણું ગ્રહણ કરી ‘સ્વાત્મકાર્યથી વિમુખ રહેતો...’ પોતાનું જે કાર્ય છે શ્રદ્ધા-જ્ઞાન અંદર, એનાથી વિમુખ રહેતો. સ્વ આત્માનું કાર્ય તો આ છે. પોતાનો આત્મા જ્ઞાન અને આનંદથી ભરેલો પ્રભુ પૂર્ણ, તેના આશ્રય વિનાનો, એના કાર્ય વિનાનો... આહાહા...! ‘સ્વાત્મકાર્યથી વિમુખ...’ એ વ્યવહારની ક્રિયા આદિ જે કરનાર શુભભાવ અહીં તો કહે છે. એ ‘સ્વાત્મકાર્યથી વિમુખ રહેતો થકો પરમ તપશ્ચરણાદિ પ્રત્યે પણ ઉદાસીન...’ પરમ તપસ્યા એટલે આત્માનું ધ્યાન. આત્માના આનંદમાં ઉગ્રપણે આનંદનું થવું. આત્મામાં અતીન્દ્રિય આનંદનું ઉગ્રપણે થવું એનું નામ પરમ તપશ્ચર્યા. આહાહા...!

એ ‘પરમ તપશ્ચરણાદિ પ્રત્યે...’ આદિ એટલે નિશ્ચય દ્રવ્યને આશ્રયે થતી ક્રિયા, એના આશ્રય પ્રત્યે ‘ઉદાસીન (બેદરકાર) રહીને...’ આહાહા...! બહારનું બરાબર જાળવવું. લોકોમાં પસંદ પડે, લોકો આદર કરે એ બહારનું જાળવવું, અંદરના સ્વાત્મકાર્યથી વિમુખ. આહાહા...!

અહીં તો ચોખ્ખી ના પાડે છે. એવા ‘(બેદરકાર) રહીને જિનેન્દ્રમંદિર...’ એનું ધ્યાન રાખે. મંદિર બન્યું કે નહિ? બનાવ્યું કે નહિ? જોઈએ છીએ અમે. આહાહા...! એ બધા અશુભભાવવાળા છે કહે છે. શુભભાવવાળા પણ નથી. આહાહા...!

‘જિનેન્દ્રમંદિર અથવા તેનું ક્ષેત્ર,...’ આ મંદિર માટે કેટલું ક્ષેત્ર પહોળું લીધું છે? કેટલું રહેશે? ફલાણું ધ્યાન રાખે સાધુ થઈને. આહાહા...! સ્વાત્માનું કાર્ય છોડીને પરક્ષેત્ર અને પરદ્રવ્યના કાર્યમાં જોડાતો થકો. આહાહા...! ‘ક્ષેત્ર, મકાન,...’ પરના મકાનમાં, આ મકાનમાં આટલું ઠીક પડશે, આને આટલું રહેવાનું ઠીક પડશે અને આમાં આમ, આટલા ઓરડા બનાવો અને આમાં આ બનાવો. આહાહા...!

‘ધન,...’ ધનની-પૈસાની દરકાર. આહાહા...! આ ટ્રસ્ટમાં પૈસા થાય છે ને, જુઓને! ટ્રસ્ટમાં પૈસા .. રૂપિયા ભેગા કરવા છે ને? ...મંદિર છે ને ભેગા કરે છે. એક કરોડ. એમાં એટલા હજી થયા નથી. અહીંયા પણ મંદિર છે. સમંતભદ્રાચાર્યે એને દીક્ષા આપી છે. આહાહા...! એ પૈસા ઉઘરાવે છે આ. તીર્થક્ષેત્રના ઉદ્ધાર માટે. એક કરોડ ભેગા કરવાનું નક્કી કર્યું છે. એમાં કેટલાક લાખ થઈ ગયા છે. આહાહા...! એ કહે છે કે દ્રવ્યલિંગી પણ અશુભભાવવાળા છે. આહાહા...! હવે આ શાસ્ત્ર આમ પોકારે છે. એ પૈસાનું ધ્યાન રાખે, આ રાખે, તેમ કરે. આહાહા...! એક હતા ને ‘પૂર્ણચંદ્રજી ક્ષુલ્લક’ ગુજરી ગયા. અહીં રહેતા, અહીં પ્રેમ હતો. પણ .. કરતા બધું. પૈસા રાખતા. આઠમી પડિમા પછી પૈસા હોય નહિ. અગિયાર પડિમામાં આઠ પડિમા પછી પૈસા રખાય નહિ. એ પૈસા રાખે, સંભાળ કરે, ચોપડાનું ધ્યાન રાખે, બીજાનું એવું કરે. ત્યારે એ બચાવ કરતા. ઓલું ‘નિયમસાર’માં આવે છે ને? ગાથા નહિ? કે આવું જરીક હોય તોપણ એને..

મુમુક્ષુ :- પરમાર્થ વચનિકાનો આધાર લઈને કહે છે.

ઉત્તર :- હા. ‘પરમાર્થવચનિકા’. બધાનો ઉદય એકસરખો નથી હોતો. એમ આધાર લેતા. અમારો ઉદય આ છે. પૈસા-બૈસા રાખવા, ભેગા કરવા. ભલે ક્ષુલ્લક છીએ પણ અમારો ઉદય એવો છે. બધાનો ઉદય એકસરખો ન હોય. અરે...! પણ એ કોની અપેક્ષાએ વાત છે? અરે...રે...! વાત કરતા પણ શરમ થાય એવું છે. કોઈની વાત શું કરવા આલોચના. પણ આ તો લખાણ આવ્યું છે. આચાર્ય મહારાજે ‘કુંદકુંદાચાર્ય મહારાજે’ પોતાને માટે બનાવ્યું છે અને એની ટીકા કરનાર ‘પદ્મપ્રભમલધારિદેવ’ છે. આહાહા...! હું તો આનંદમાં રહું છું. એમ કહે છે. હું તો પરમ અતીન્દ્રિય આનંદમાં રહું છું. એ આ વાત કરે છે. વાત કરતા કાંઈ કોઈ રાગ-દ્વેષ નથી. એ તો વસ્તુ જણાવે છે. આહાહા...!

એવા ‘ધન, ધાન્યાદિક...’ અનાજનું ધ્યાન રાખે. આહાહા...! આદિ. આહાહા...! મકાનના કારણો વગેરે વગેરે, મંદિરના પૈસા, ટ્રસ્ટના પૈસા, મંદિરના ટ્રસ્ટના ઉદ્ધારના એ બધા ધ્યાન રાખે. એ ‘બધું અમારું છે એમ બુદ્ધિ કરે છે.’ આહાહા...! એ શ્રમણાભાસી દ્રવ્યલિંગી છે.

આહાહા...! હવે આ તો આમાં લખાણ છે. અને તે પણ દ્રવ્યલિંગી એને માટે ભોજન (બનાવેલું લે). અહીં તો એ લીધું ભોજન અર્થે દ્રવ્યલિંગ ગ્રહ્યું. બાકી એને માટે ભોજન કરીને લે તો એ પણ દ્રવ્યલિંગી નથી. ત્યાં દ્રવ્યમાં છ મૂળગુણમાં આખો ફેર છે. ‘અષ્ટપાહુડ’માં કહે છે મૂળગુણમાં ફેર એને બધું ફેર આખો છે. આહાહા...! આવી વાત. આચાર્ય તો કહે છે એ જગતને પ્રત્યક્ષ સત્ય કરે છે. કોઈની વ્યક્તિનું કાંઈ નથી. કોઈ વ્યક્તિના આદર-અનાદરની વાત નથી. આહાહા...! વસ્તુનું આવું સ્વરૂપ છે એ વર્ણન કરે છે. આહાહા...! [હવે આ ૧૪૩મી ગાથાની ટીકા પૂર્ણ કરતાં ટીકાકાર મુનિરાજ પાંચ શ્લોક કહે છે :]

શ્લોક-૨૪૦

(માલિની)

અભિનવિદમુચ્ચૈર્મોહનીયં મુનિનાં
ત્રિભુવનભુવનાન્તર્ધ્વાતપુંજાયમાનમ્ ।
તૃણગૃહમપિ મુક્ત્વા તીવ્રવૈરાગ્યભાવાદ્
વસતિમનુપમાં તામસ્મદીયાં સ્મરન્તિ ॥૨૪૦॥

[શ્લોકાર્થ :-] ત્રિલોકરૂપી મકાનમાં રહેલા (મહા) તિમિરપુંજ જેવું મુનિઓનું આ (કોઈ) નવું તીવ્ર મોહનીય છે કે (પહેલાં) તેઓ તીવ્ર વૈરાગ્યભાવથી ઘાસના ઘરને પણ છોડીને (પછી) ‘અમારું તે અનુપમ ઘર!’ એમ સ્મરણ કરે છે! ૨૪૦.

શ્લોક-૨૪૦ ઉપર પ્રવચન

૨૪૦.

અભિનવિદમુચ્ચૈર્મોહનીયં મુનિનાં
ત્રિભુવનભુવનાન્તર્ધ્વાતપુંજાયમાનમ્ ।
તૃણગૃહમપિ મુક્ત્વા તીવ્રવૈરાગ્યભાવાદ્
વસતિમનુપમાં તામસ્મદીયાં સ્મરન્તિ ॥૨૪૦॥

શ્લોકાર્થ :- આહાહા...! ‘ત્રિલોકરૂપી મકાનમાં રહેલા (મહા) તિમિરપુંજ જેવું મુનિઓનું આ (કોઈ) નવું તીવ્ર મોહનીય છે...’ આહાહા...! મુનિ થઈને આ શું કર્યું? કહે છે. એને તો આત્માના ધ્યાનમાં આનંદમાં રહેવું જોઈએ. આહાહા...! અતીન્દ્રિય આનંદમાં રહેવું. એમાં

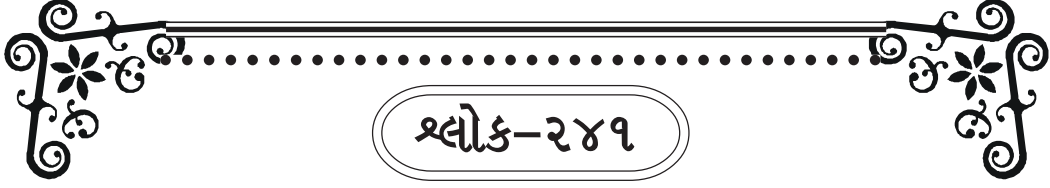
વિકલ્પ આવે એને પણ દુઃખરૂપ દેખે. એમાં રહેવા માગે નહિ. બહારમાં દુનિયાના આચરણમાં કોઈ શુભભાવમાં રહેવા માગે નહિ. આવે, પણ અતીન્દ્રિય આનંદમાં રહેવા માગે. મુનિ તો એને કહીએ. આત્માનો જે અતીન્દ્રિય આનંદ તેમાં લીન થાય. આહાહા..!

એ અહીં કહે છે, 'ત્રિલોકરૂપી મકાનમાં રહેલા (મહા) તિમિરપુંજ જેવું મુનિઓનું આ (કોઈ) નવું...' અરે..! ઘર છોડી, મકાન છોડી, કુટુંબ છોડી, દુકાન છોડી. આ બધું નવું નવું ક્યાંથી આવ્યું? કહે છે. આહાહા..! આ મોહનો ઉદય નવો તીવ્રમોહ ક્યાંથી આવ્યો? આહાહા..! 'કે (પહેલાં) તેઓ તીવ્ર વૈરાગ્યભાવથી ઘાસના ઘરને પણ છોડીને...' આહાહા..! એટલે સાધારણ ઘર હતું એને પણ છોડી દઈ "અમારું તે અનુપમ ઘર..." છે. અમે રહીએ તે અમારું મકાન છે. આ અમારું છે. અરે..! આ તીવ્ર મોહ ક્યાં નવો જાગ્યો? કહે છે. આહાહા..!

આ વસ્તુસ્થિતિનું વર્ણન છે, ભાઈ! કોઈ વ્યક્તિને માટે કંઈ નથી. કાળ બહુ હલકો થઈ ગયો. એટલે ઊંચી વસ્તુ, મુનિપણું, ભાવલિંગ એ રહ્યું નહિ. અને દ્રવ્યલિંગમાં મુનિપણું મનાવીને, દ્રવ્યલિંગમાં પણ એના માટે ચોકા-આહાર-પાણી કરીને મનાવવું (છે). આખો કાળ ફરી ગયો બહુ. મુનિરાજ વર્ણન કરે છે તે મધ્યસ્થથી કરે છે. આહાહા..! અરે..! ઘર છોડીને વળી આ શું બીજા ઘરની માંડી? છોકરા-બાયડી છોડીને વળી બીજા નવા છોકરા ને... આહાહા..! શાસ્ત્રમાં તો ત્યાં સુધી આવે છે કે શિષ્યને દીક્ષા દેવી હોય એવા શિષ્યની ઉપર મોહ પણ કરે તો એ પણ સાધુ નથી. આહાહા..! આવે છે ને? જેને દીક્ષા દેવી છે, એના ઉપર રાગ કરે ને મોહ કરે એ મુનિ નથી. આહાહા..! છોકરા ઉપર રાગ કરે. આહાહા..! આ શિષ્ય ઉપર કરે. વાત તો બધી એકની એક થઈ. આહાહા..! શ્લોક છે, હોં! અરે..! આ નવો મોહ ક્યાંથી જાગ્યો? કહે છે. ઘર છોડ્યા, દુકાન છોડી, વેપાર છોડ્યા વળી આ મારું ઘર, આ અમારા મકાન, અમારા મંદિર.. આહાહા..! આ અમારા રહેવાના સ્થાન. આ નવો મોહનીય ક્યાંથી જાગ્યો? એમ કહે છે. આહાહા..!

'અનુપમ ઘર! એમ સ્મરણ કરે છે!' યાદ કરે, હોં! ભલે એ બહારમાં જાય. અંદર યાદ કરે કે આ ઘર અમારું ને આ ફલાણું ને આ ઢીંકણું. એ પણ પરવશ મુનિ પરાધીન છે. આહાહા..! મુનિ તો પરમેશ્વરપદ છે. આહાહા..! જેને ક્ષણે ક્ષણે સાતમું ગુણસ્થાન, અતીન્દ્રિય આનંદનો સ્વાદ આવે. ક્ષણમાં વિકલ્પ ઊઠે એ દુઃખ લાગે, વળી ક્ષણમાં સાતમે અંદર જાય. અતીન્દ્રિય આનંદના સ્વાદમાં મશગુલ થઈ જાય. આહાહા..! બહાર નીકળવું ગોઠે નહિ છતાં પુરુષાર્થની નબળાઈને લઈને બહાર વિકલ્પમાં આવે પણ દુઃખ લાગે છે. આહાહા..! આવું મુનિપણું હોય છે. જૈનદર્શનનું મુનિપણું આવું હોય છે. એકલું નગ્નપણું (ધારણ કર્યું), વસ્ત્ર છોડી દીધા ને બહારમાં વહોરવાની ક્રિયા કરે માટે સાધુ છે એમ છે નહિ, કહે છે. આહાહા..! આકરી વાત છે. શ્વેતાંબર અને સ્થાનકવાસીને તો અહીં ગણ્યા

જ નથી. એને તો સાધુના વ્યવહારમાં પણ (નથી રાખ્યા). કારણ કે એ તો મિથ્યાદષ્ટિ થઈને જુદા પડ્યા. ભગવાન પછી બે હજાર વર્ષે. અત્યારથી બે હજાર વર્ષે. ભગવાન પછી પાંચસો વર્ષે. આહાહા...! અહીં તો દ્વિગંબરમાં રહેલા મુનિઓ ઘર છોડીને વળી આ શિષ્યની, મકાનની, પૈસાની મમતા માંડે.. આહાહા...! આ તે નવીન જાતનો મોહ ક્યાંથી ઊગ્યો? એમ કહે છે. ‘આ (કોઈ) નવું તીવ્ર મોહનીય...’ આહાહા...! પહેલા નહોતું અને નવું ક્યાંથી આવ્યું આ? ઘર છોડતી વખતે તો વૈરાગ્ય હતો. એમાં આ વળી પાછું ક્યાં આવ્યું? એ ૨૪૦ થયો.

શ્લોક-૨૪૧

(શાર્દૂલવિક્રીડિત)

કોપિ ક્વાપિ મુનિર્ભૂવ સુકૃતિ કાલે કલાવપ્યલં
મિથ્યાત્વાદિકલંકપંકરહિતઃ સદ્ધર્મરક્ષામણિઃ ।
સોઽયં સંપ્રતિ ભૂતલે દિવિ પુનર્દેવૈશ્ચ સંપૂજ્યતે
મુક્તાનેકપરિગ્રહવ્યતિકરઃ પાપાટવીપાવકઃ ॥૨૪૧॥

[શ્લોકાર્થ :-] કળિકાળમાં પણ ક્યાંક કોઈક ભાગ્યશાળી જીવ મિથ્યાત્વાદિરૂપ મળકાદવથી રહિત અને *સદ્ધર્મરક્ષામણિ એવો સમર્થ મુનિ થાય છે. જેણે અનેક પરિગ્રહોના વિસ્તારને છોડ્યો છે અને જે પાપરૂપી અટવીને બાળનારો અગ્નિ છે તે આ મુનિ આ કાળે ભૂતળમાં તેમ જ દેવલોકમાં દેવોથી પણ સારી રીતે પૂજાય છે. ૨૪૧.

શ્લોક-૨૪૧ ઉપર પ્રવચન

૨૪૧.

કોપિ ક્વાપિ મુનિર્ભૂવ સુકૃતિ કાલે કલાવપ્યલં
મિથ્યાત્વાદિકલંકપંકરહિતઃ સદ્ધર્મરક્ષામણિઃ ।
સોઽયં સંપ્રતિ ભૂતલે દિવિ પુનર્દેવૈશ્ચ સંપૂજ્યતે
મુક્તાનેકપરિગ્રહવ્યતિકરઃ પાપાટવીપાવકઃ ॥૨૪૧॥

* સદ્ધર્મરક્ષામણિ = સદ્ધર્મની રક્ષા કરનારો મણિ. (રક્ષામણિ = આપત્તિઓથી અથવા પિશાચ વગેરેથી પોતાની જાતને બચાવવા માટે પહેરવામાં આવતો મણિ).

શ્લોકાર્થ :- આહાહા...! 'કળિકાળમાં પણ...' આવા પંચમ કળિકાળમાં પણ 'ક્યાંક કોઈક ભાગ્યશાળી જીવ મિથ્યાત્વાદિરૂપ મળકાદવથી રહિત...' થઈ. આહાહા...! મિથ્યાત્વની ભ્રમણા. મિથ્યાત્વ અસંખ્ય પ્રકારના (છે). એના અસંખ્ય પ્રકારના મિથ્યાત્વથી છૂટી... આહાહા...! 'અને સદ્ધર્મરક્ષામણિ એવો સમર્થ મુનિ થાય છે.' કળિકાળમાં પણ હોય છે. આહાહા...! 'પદ્મનંદી પંચવિંશતિ'માં તો એમ કહ્યું છે, બે-ત્રણ હોય છે. આ કાળે બે-ત્રણ ધર્મી જીવ હોય. એવું લખ્યું છે. 'પદ્મનંદિ પંચવિંશતિ' બે-ત્રણ એટલે ઓછા. સંખ્યા ભલે (લખી). 'મોક્ષમાર્ગ પ્રકાશક'માં ખુલાસો કર્યો છે. બે-ત્રણ એટલે થોડા. એમ. 'જ્ઞાનાર્ણવ'માં પણ એમ કહ્યું છે. એનો અર્થ થોડા. આહાહા...!

અહીં 'કળિકાળમાં પણ...' આવો કાળ વર્તે છે છતાં 'ક્યાંક કોઈક ભાગ્યશાળી જીવ...' આહાહા...! 'મિથ્યાત્વાદિ...' અવ્રતાદિ, પ્રમાદાદિ છોડી. 'મિથ્યાત્વાદિ...' છે ને બધું? મિથ્યાત્વ, અવ્રત, પ્રમાદ આદિ. અરે...! પાંચમાંથી પાંચેયનો અંશ છૂટે છે. મિથ્યાત્વ સર્વથા છૂટે. અવ્રતનો અંશ, પ્રમાદનો અંશ, કષાયનો અંશ અને જોગનો અંશ, એ અંશ પણ ચોથે છૂટી જાય છે. આહાહા...! 'મિથ્યાત્વાદિરૂપ મળકાદવથી રહિત...' એવા પણ મુનિ હોય છે. આ કાળમાં પણ એવા મુનિ હોય છે. આહાહા...!

મુમુક્ષુ :- ક્યાંક અને કો'ક.

ઉત્તર :- ક્યાંક કો'ક છે. 'મોક્ષમાર્ગ પ્રકાશક'માં કહ્યું છે કે અત્યારે હંસલા કહ્યા છે પણ હંસ ન દેખાય એટલે કાંઈ કાગડાને હંસ કહેવાય? કૌઆને હંસ મનાય? એમાં લખ્યું છે. અત્યારે છે પણ દેખાતા નથી. હંસલા દેખાય નહિ તેથી કાંઈ કાગડાને હંસ મનાય? આહાહા...! 'મોક્ષમાર્ગ પ્રકાશક'માં છે. 'ટોડરમલ'.

અહીં કહે છે, મિથ્યાત્વ, અવ્રત, પ્રમાદ, કષાય આદિરૂપ મહાકાદવ. મોટો કાદવ. આહાહા...! એનાથી રહિત 'અને સદ્ધર્મરક્ષામણિ...' નીચે અર્થ. 'સદ્ધર્મની રક્ષા કરનારો મણિ. (રક્ષામણિ = આપત્તિઓથી અથવા પિશાચ વગેરેથી પોતાની જાતને બચાવવા માટે પહેરવામાં આવતો મણિ).' આ સદ્ધર્મમણિ. પોતાના ધર્મનું રક્ષણ કરનારો મણિ. આહાહા...! અહીં તો સ્વ આશ્રય... સ્વ આશ્રય એક વાત. એ વાત કરતા ઝીણી પડે પણ વાત બીજી છે નહિ. પરનો આશ્રય, ત્રણલોકના નાથનો આશ્રય લેવા જઈશ તોપણ રાગ થશે. ધર્મ નહિ (થાય). અને એ ધર્મ નહિ પણ એ રાગ એટલે પછી.. એ આકરું પડે છે કે તમે એને રાગને અધર્મ કહો છો? એમ કહે છે. પણ એ તો ધર્મ નહિ તે અધર્મ છે. બીજું શું? આહાહા...! શુભભાવ આવશે પછી. એ શુભભાવ પણ રાગ છે. રાગ તે અધર્મ છે. આહાહા...! ધર્મ નથી. ધર્મથી વિરુદ્ધ તે અધર્મ છે. આહાહા...! આકરું પડે.

સંપ્રદાયમાં (સંવત) ૧૯૮૫ની સાલમાં કહ્યું હતું. ૧૯૮૫. ૧૫ ને ૩૬ = ૫૧ વર્ષ પહેલા. હજારો માણસો હતા. 'બોટાદ'માં તો મોટી સભા ભરાઈ ગઈ હતી. ત્રણસો ઘર

ને માણસ ભરાય બહુ. માણસ સમાય નહિ. તે દિ' કહ્યું હતું કે, ભાઈ! જુઓ! જે ભાવે તીર્થંકરગોત્ર બંધાય એ ભાવ ધર્મ નથી. ધર્મ નથી એટલે બીજી ભાષાએ કહીએ તો અધર્મ છે. આહાહા..! સંપ્રદાયમાં કહ્યું હતું.

મુમુક્ષુ :- ત્યારે કોઈએ વિરોધ ન કર્યો?

ઉત્તર :- કોઈ સામું જોતા નહિ. એક સાધુ હતો અમારો ગુરુ ભાઈ. એ અંદર જરી વોસરે.. વોસરે... કરે. હળવે હળવે વોસરે.. વોસરે... વોસરે (બોલ્યા). આવી શ્રદ્ધા નહિ. બે વાર કરી. ૧૯૮૫ના પોષ મહિનાની વાત છે. પંચમહાવ્રતના પરિણામ એ આસ્રવ અને દુઃખ છે.

મુમુક્ષુ :- આસ્રવ તે સંવર નહિ. આસ્રવમાં દુઃખ છે.

ઉત્તર :- દુઃખ છે. અને તીર્થંકરગોત્ર જે ભાવે બંધાય એ આસ્રવ અને દુઃખ છે. બધા સમજતા હતા. ત્યારે તો બહુ માન હતું ને. સંપ્રદાયમાં બહુ માન હતું. એ ગમે તે કહેતા હશે એમની વાત તો સાચી જ છે. એનો કોઈ વિરોધ કરે નહિ. એક ગુરુભાઈ બેઠા હતા સાંભળતા હતા આ. એ જરી (બોલ્યા) વોસરે... વોસરે.. આવી શ્રદ્ધા (નહિ). કોણ સાંભળે? મેં કીધું, સાંભળ્યું કોઈએ? ન બોલ્યા હોત તો શું વાંધો હતો? કોઈએ સાંભળ્યું નથી તમે શું કહ્યું ઈ. એમ કે આવી શ્રદ્ધા ન જોઈએ, આવી શ્રદ્ધા ન જોઈએ. જે શુભભાવ પંચમહાવ્રત પણ દુઃખરૂપ, એ શ્રદ્ધા ન જોઈએ. આહાહા..! જે ભાવે તીર્થંકરગોત્ર બંધાય એ રાગ. ધર્મથી બંધાય? ત્યારે અધર્મથી બંધાય છે. આહાહા..! સંપ્રદાયમાં ચોખ્ખી વાત કરી હતી. ૧૯૮૫ની સાલમાં. ૫૧ વર્ષ પહેલા. કાંઈ ખળભળાટ થયો નહોતો. એ એક બોલ્યો પણ એને કોઈ સાંભળે નહિ. પછી બધા ઉઠી ગયા પછી મેં એને કહ્યું પણ તમને નહોતું બેસતું તો બોલવું હતું શું કરવા? કોણે માન્યું? કીધું, તમે શું બોલ્યા એ કોઈને-સભાને ખબર છે?

વાત એ પંચમહાવ્રતના પરિણામ દુઃખ? અને તીર્થંકરગોત્ર બાંધે એ ભાવ દુઃખ? પણ રાગ છે ને. રાગ છે તે દુઃખ છે કે સુખ છે? આહાહા..! મંદરાગ આવશે હમણા કહેશે. ૧૪૪માં. આહાહા..! ધર્મ નથી. મંદરાગ પણ એ ધર્મ નથી એટલે અધર્મ છે. સીધી ભાષાએ કીધું કઠણ કહીએ તો અધર્મ છે. આમ કહીએ તો એ શુભરાગ છે. આહાહા..! ખળભળાટ... ખળભળાટ થઈ ગયો. આહાહા..! વિકલ્પ છે ને? શુભરાગ એ વિકલ્પ છે. વિકલ્પ છે તે કષાય છે. કષાય છે તે કસ નામ સંસારનો લાભ છે. એમાં સંસાર ભવનો લાભ છે. એમાં આત્માનો લાભ નથી. આહાહા..! જે ભાવે તીર્થંકરગોત્ર બંધાય એ ભાવથી પણ આત્માને લાભ નથી. કારણ કે એ ભાવથી પ્રકૃતિ બંધાશે. (જ્યારે) એ ભાવનો નાશ કરશે ત્યારે એ પ્રકૃતિનો ઉદય આવશે. શું કીધું?

જે ભાવે તીર્થંકરગોત્ર બાંધ્યું હતું તે ભાવનો નાશ થાય ત્યારે ઓલી પ્રકૃતિનો ઉદય આવશે. પ્રકૃતિ જડ બંધાશે. શુભભાવ છે એટલે તીર્થંકરગોત્રની જડ પ્રકૃતિ બંધાશે. સમકિતી

છે ને. પણ એ પ્રકૃતિનો ઉદય ક્યારે આવશે? કે એ જે શુભરાગ કર્યો હતો એનો નાશ કરીને વીતરાગ થઈશ ત્યારે એનો તેરમે ગુણસ્થાને ઉદય આવશે. એમાં તને લાભ શું થયો? શુભરાગે લાભ શું થયો? સમજાણું કાંઈ આમાં? તીર્થંકરગોત્ર પ્રકૃતિનો ઉદય તેરમે જ આવે. ચોથે-પાંચમે તીર્થંકરગોત્રની પ્રકૃતિનો ઉદય ન હોય. આહાહા...! તીર્થંકરગોત્રનું બંધન ચોથે-પાંચમે-છઠ્ઠે ગુણસ્થાને હોય. પણ એનો ઉદય ન હોય. એ પ્રકૃતિ બંધાય છે એ ઝેરના ઝાડમાં છે. ‘સમયસાર’માં ૧૪૮ પ્રકૃતિને ઝેરના ઝાડ કહ્યા છે. ૧૪૮ પ્રકૃતિને ઝેરના-વિષના ઝાડ કહ્યાં. એ પ્રકૃતિ ઝેરનું ઝાડ છે. પ્રકૃતિ સંયોગ આપશે. એ પણ કેવળ થયા પછી સમવસરણ આપશે. એમાં આત્માને શું થયું? આહાહા...! સમજાણું પંડિતજી? આહાહા...! માર્ગ તો આ છે, ભાઈ! અહીં તો હજી... આહાહા...!

‘કળિકાળમાં પણ ક્યાંક કોઈક...’ ક્યાંક અને કોઈક. આહાહા...! ‘ભાગ્યશાળી જીવ મિથ્યાત્વાદિ...’ અવ્રત, પ્રમાદ, કષાય આદિ ‘મળકાદવથી રહિત અને સદ્ધર્મરક્ષામણિ એવો સમર્થ મુનિ થાય છે.’ પોતાના આત્માના આનંદના ધ્યાનને, આનંદના સ્વભાવને રક્ષા કરનારો એવો એ સદ્ધર્મરક્ષામણિ થાય છે. પોતાનો અતીન્દ્રિય આનંદ અને અતીન્દ્રિય શાંતિ, એને રાખવા માટે મજિરત્ન સમાન એ મુનિ છે. આહાહા...! અમથી આ બાંધે છે ને મણિ? પિશાચને એ નીચે લખ્યું છે ને? ‘આપત્તિઓથી અથવા પિશાચ વગેરેથી પોતાની જાતને બચાવવા માટે પહેરવામાં...’ આવે છે. આ તો સદ્ધર્મ આત્મા છે કે પોતાની રક્ષા પોતે કરે છે. આહાહા...! શુદ્ધઉપયોગ. શુભ અને અશુભરહિત શુદ્ધોપયોગ પોતાની રક્ષા કરે છે. એ સદ્ધર્મમજિરત્ન છે. આહાહા...!

આવી આવી ઊંચી વાતું, લોકોને પછી સાંભળી ન હોય એટલે એમ લાગે. એય...! એકાંત છે. બાપુ! વસ્તુ તો એકાંત જ છે. નિશ્ચયનય કહેવાય છે જે નય એ સમ્યક્ એકાંત છે. આહાહા...! બીજી ચીજ છે. વ્યવહારનય નથી? વ્યવહારનયનો વિષય નથી? એનું ફળ નથી? બધું છે. વ્યવહારનય છે, વ્યવહારનયનો વિષય છે. નય તો વિષયી છે. તો એનો વિષય છે (પણ) આદરવા જેવો નથી. આહાહા...! આવી વાતું હવે. બે નયનો ઉપદેશ (છે), વીતરાગનો બે નયનો ઉપદેશ છે. બે નયનો ઉપદેશ છે. આમાં પણ આવે છે ને? પહેલા શરૂઆતમાં. ‘પંચાસ્તિકાય’માં આવે છે અને આમાં પણ આવે છે.

જુઓ! ‘બે નયોના આશ્રયે સર્વસ્વ કહેવાની જેની પદ્ધતિ છે...’ એ બીજો બોલ (–શ્લોક) છે. પાનું બીજું છે. બીજું પાનું, એની પાંચમી લીટી. ‘બે નયોના આશ્રયે...’ છે? ‘બે નયોના આશ્રયે સર્વસ્વ...’ સર્વસ્વ, બધે ઠેકાણે કહેવાની પદ્ધતિ છે. વસ્તુ છે ને! એ આદરણીય નથી. વ્યવહારનય નથી? વ્યવહારનો વિષય નથી? રાગ નથી! આહાહા...! છે માટે આદરણીય છે એમ નહિ. એ જ્ઞાન કરવા માટે છે. આહાહા...! બે નયનો ઉપદેશ છે એમ કહ્યું છે અહીં. એક નયનો જ ઉપદેશ છે એમ નથી. આદરવા જેવો (નથી). કારણ

કે બે જ્યારે પડ્યા ત્યારે એક આદરવા યોગ્ય અને એક આદરવા યોગ્ય નહિ. નહિતર બે પડે કેમ? બેય જો આદરવા લાયક સરખા હોય તો બે પડે શું કામ? આહાહા...! સમજાય છે કાંઈ? ન્યાયથી સમજે તો ભાઈ સમજાય, બાપુ! આ તો એવી વાત છે. આ કાંઈ કોઈ પરાણે હઠથી મનાવી દેવું અને માનવું એવી કોઈ આ ચીજ નથી. આ તો અંતરની ચીજ છે. આહાહા...!

વ્યવહારનયનો વિષય છે. તીર્થંકરપણું બંધાય એ વ્યવહારનયનો વિષય છે. આહાહા...! આદરવા જેવો નથી. એ પ્રશ્ન મોટો થયેલો. ‘બોટાદ’માં ‘મૂળચંદ્રજી’ સાધુ હતા. ત્યાં એક ગૃહસ્થ હતા. ‘ગોપાણી’. છે ને ત્યાં? ‘અમદાવાદ’માં મંદિર. એની પાસે દુકાન છે. ભૂરો-ભૂરો ભૂરો ગોપાણી. એ એક પ્રશ્ન એની પાસે લાવ્યા હતા કે આ જે તીર્થંકરગોત્ર બંધાય છે અને આ બધો શુભભાવ થાય છે તો એ પણ આદરણીય છે કે નહિ? કીધું, ના. એ તો સંપ્રદાયમાં ‘ગઢડા’માં ચોમાસું હતું ત્યારે. ‘ગઢડા’માં. ૧૯૮૧ની વાત છે. ૧૯૮૧ની સાલ. ‘ગઢડા’ ચોમાસુ હતું ને એટલે આમ જાતા હતા. એમાં વચ્ચે ‘બોટાદ’ નહોતા ગયા. ત્યાં ‘મૂળચંદ્રજી’ હતા એક. પછી એક ગામ છે, ગામનું નામ શું? ભૂલી ગયા. ત્યાં ઉતર્યા હતા. ત્યાં એણે એવો એક પ્રશ્ન કર્યો હતો. કે .. ‘ઉત્તરાધ્યયન’ ૨૯માં બોલમાં આવે છે. ૨૯મો અધ્યાયમાં. વૈયાવૃત્ત .. કેમ જણાવ્યું? વૈયાવૃત્ત તીર્થંકરગોત્ર બાંધે. આહાર, વૈયાવૃત્તથી તીર્થંકરગોત્ર બંધાય એ આદરણીય નહિ? કીધું, ના. તે દિ’ ૧૯૮૧ની વાત છે. એ લાવ્યા હતા સાધુ તરફથી વાત. ‘ગોપાણી’. અત્યારે ખાડિયામાં.. આ ખાડિયા છે ને ‘અમદાવાદ’? ખાડિયાના મંદિર પાસે એની દુકાન છે. આહાહા...!

અહીં કહે છે, ‘સદ્ધર્મરક્ષામણિ એવો સમર્થ મુનિ થાય છે.’ પંચમઆરામાં મુનિ નથી એમ નહિ. પણ મુનિ છે. હંસ છે, માટે હંસ ન દેખાય તો કાંઈ કાગડાને હંસ મનાય? એમ મુનિ છે પણ મુનિના લક્ષણ ન દેખાય તો કાંઈ મુનિ મનાય? સમજાય છે? ‘મોક્ષમાર્ગ પ્રકાશક’માં છે. આહાહા...! અત્યારે મુનિ દેખાતા નથી. મુનિ કહ્યા છે. હંસ દેખાતા નથી તે કાંઈ કાગડાને હંસ મનાય? એમ લખ્યું છે. અરે...! પ્રભુ! આકરું કામ બહુ. સરળતા થઈને કષાયને મંદ કરીને માન મૂકી દેવું જોઈએ. આહાહા...! ગમે તેવી સત્ય વાત આવે નાની, પણ ભૂલ હોય તો એને છોડી દેવી જોઈએ. બાપુ! માનમાં ક્યાં સુધી રહીશ? માનમાં મરી જઈશ. આહાહા...!

અહીં કહે છે કે સમર્થ મુનિ છે. ‘જેણે અનેક પરિગ્રહોના વિસ્તારને છોડ્યો છે...’ આહાહા...! વસ્ત્રનો કટકો પણ મુનિ તો રાખે નહિ. આહાહા...! શિષ્યને મારો શિષ્ય છે એ તરીકે પણ માને નહિ. પરચીજ છે એને પોતાની ક્યાં માને? આહાહા...! આવી વાત છે. ‘પરિગ્રહોના વિસ્તારને...’ અનેક પરિગ્રહનો વિસ્તાર. આહાહા...! મકાન, આબરૂ, કીર્તિ, શિષ્ય-શિષ્યણી એને માનનારા, લાખો માણસ માનનારા હોય માટે હું મોટો છું. એ બધું

છોડી દે, ભાઈ! આહાહા...! એ માન કામ નહિ આવે. આત્માનો આશ્રય, નિર્માનતા એ કામ આવશે. આહાહા...! આવી વાત છે.

‘અને જે પાપરૂપી અટવીને બાળનારો અગ્નિ છે...’ મુનિ. પાપ એટલે પુણ્ય ને પાપ બેય. ‘પાપરૂપી અટવીને બાળનારો અગ્નિ છે...’ આહાહા...! એને રાખનારો તો નથી, રચનારો નથી. આહાહા...! રચાય છે ખરો. પણ રચું, રાખું એમ નથી. એને તો નાશ કરનારો અગ્નિ સમાન છે. આહાહા...! શુભ અને અશુભભાવ એને બાળી નાખવાને અગ્નિ સમાન છે. એનાથી લાભ માનનારો મુનિ નથી. લાભ માનનારો મુનિ હોય તો મિથ્યાદષ્ટિ છે. આહાહા...! શુભ કે અશુભભાવ બેય. આહાહા...! ‘તે આ મુનિ આ કાળે ભૂતળમાં...’ વર્તમાનમાં પણ ‘તેમ જ દેવલોકમાં દેવોથી પણ સારી રીતે પૂજાય છે.’ આહાહા...! એવું મુનિપણું જે હોય એ તો આ લોકમાં પણ પૂજાય અને દેવલોકમાં દેવ પણ પૂજે. આહાહા...! ૨૪૧ કથો.

શ્લોક-૨૪૨

(શિખરિणी)

તપસ્યા લોકેસ્મિન્નિખિલસુધિયાં પ્રાણદયિતા
 નમસ્યા સા યોગ્યા શતમખશતસ્યાપિ સતતમ્ ।
 પરિપ્રાપ્યૈતાં યઃ સ્મરતિમિરસંસારજનિતં
 સુખં રેમે કશ્ચિદ્ધત કલિહતોઽસૌ જહમતિઃ ॥૨૪૨॥

[શ્લોકાર્થ :-] આ લોકમાં તપશ્ચર્યા સમસ્ત સુબુદ્ધિઓને પ્રાણધ્યારી છે; તે યોગ્ય તપશ્ચર્યા સો ઇન્દ્રોને પણ સતત વંદનીય છે. તેને પામીને જે કોઈ જીવ કામાન્ધકારયુક્ત સંસારથી જનિત સુખમાં રમે છે, તે જહમતિ અરેરે! કળિથી હણાયેલો છે (-કળિકાળથી ઇજા પામેલો છે). ૨૪૨.

શ્લોક-૨૪૨ ઉપર પ્રવચન

૨૪૨.

તપસ્યા લોકેસ્મિન્નિખિલસુધિયાં પ્રાણદયિતા
 નમસ્યા સા યોગ્યા શતમખશતસ્યાપિ સતતમ્ ।
 પરિપ્રાપ્યૈતાં યઃ સ્મરતિમિરસંસારજનિતં
 સુખં રેમે કશ્ચિદ્ધત કલિહતોઽસૌ જહમતિઃ ॥૨૪૨॥

શ્લોકાર્થ :- ‘આ લોકમાં તપશ્ચર્યા સમસ્ત સુબુદ્ધિઓને પ્રાણપ્યારી છે;...’ તપસ્યા એટલે આનંદસ્વરૂપ. આહાહા...! તપ્યન્તે ઇતિ તપઃ. આનંદનો સાગર તપથી તપીને સોનામાં જેમ ગેરુ લાગે અને શોભે. સોનામાં જેમ ગેરુ લાગે અને ઓપે અને શોભે. એમ આત્મા અંદર આનંદથી શોભી ઊઠે. અતીન્દ્રિય આનંદથી ઝળહળી ઊઠે. એને તપસ્યા કહીએ. આહાહા...! છે? ‘આ લોકમાં તપશ્ચર્યા સમસ્ત સુબુદ્ધિઓને પ્રાણપ્યારી છે;...’ પણ આ તપસ્યા. આ અપવાસ આ કર્યા ને આ કર્યા ને સમ્યગ્દર્શન વિના.. આહાહા...! આકરું કામ બહુ. સમ્યગ્દર્શન વિના શાસ્ત્ર ભણ્યો, અગિયાર અંગ ભણ્યો, એના માન લીધા એ કોઈ વસ્તુ નથી. આહાહા...!

‘આ લોકમાં...’ તપશ્ચર્યા શબ્દે મુનિપણું. મુનિ શબ્દે ભાવલિંગી. ભાવમુનિપણું. ભગવાનનો દીક્ષા મહોત્સવ કહેવાય છે ને? દીક્ષા મહોત્સવ એટલે તપનો. તપ મહોત્સવ કહો કે દીક્ષા મહોત્સવ કહો. દીક્ષાને તપ કહેવાય, ચારિત્રને તપ કહેવાય. ચારિત્ર અંદરમાં રમણતાની ઉગ્રતા તેને તપ કહેવાય. આહાહા...! સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર તો હોય. તે ઉપરાંત ચારિત્રમાં પુરુષાર્થની ઉગ્રતા તેને તપસ્યા કહેવાય છે. શબ્દે શબ્દે ફેર. આહાહા...! પાછા આમાં માની લે. તપસ્યામાં લીન આ અપવાસ-અપવાસ કરે ત્યાં લીન થઈ જાય. એની વાત અહીં નથી. અહીં તો તપ્યન્તે ઇતિ તપઃ. અતીન્દ્રિય આનંદનો નાથ અંતરની પર્યાયમાં જાગતી જ્યોત જાગે અને આનંદની લહેરમાં ઊઠે અને એનાથી શોભે એને તપસ્યા કહેવામાં આવે છે. આહાહા...! કહો, આવી તપસ્યા કોઈ દિ’ સાંભળી હતી?

મુમુક્ષુ :- સંભળાવનાર ક્યાં છે?

ઉત્તર :- ત્યાં પણ ભાષણ કરતા હતા. ભાષણ આપતા હતા. માણસ સાંભળતા હતા. ઊંધી શ્રદ્ધાનું અંદર આવતું. આહાહા...! સ્થાનકવાસીમાં પત્ર નીકળે છે ને? પહેલા તો ભાઈ તરફથી નીકળતું. ‘વાડિલાલ મોતીલાલ’, ‘અમદાવાદ’. એ હું દુકાન ઉપર મગાવતો. (સંવત) ૧૯૬૫ની સાલ. ૧૯૬૫ની સાલથી ‘વાડિલાલ મોતીલાલ’નું જૈન સમાચારનું પત્ર હતું. નીકળતા એ. શું કીધું?

મુમુક્ષુ :- હવે જૈન .. નામ છે.

ઉત્તર :- એ નહિ. પણ તે દિ’ જૈન સમાચાર. ખબર છે. ઘરે આવતું. આહાહા...! અને ભેટ તરીકે ‘કબીર’નું પુસ્તક આવ્યું હતું. ‘કબીર’નું બનાવેલું. આ મૂર્તિ માને નહિ ને. ઓલો ‘કબીર’ મૂર્તિને ન માને. પત્થર પૂજે, હરિ પૂજે, મોટા પૂજે પહાડ. ‘કબીર’ એમ કહે. ‘પત્થર પૂજે હરિ મીલે તો મોટા મૈં પૂજું પહાડ.’ એવું આવતું. એ ચોપડી આવતી ભેટમાં. તે દિ’ની વાત છે.

મૂર્તિ છે, મૂર્તિ પૂજા છે, અનાદિની છે. શાશ્વત સાતમા દ્વિપમાં, નંદીશ્વર દ્વિપમાં મૂર્તિ શાશ્વત છે, બાવન જિનાલય છે, એક એકમાં એકસો આઠ પ્રતિમા છે. ઇન્દ્રો એકાવતારી જઈને પૂજે છે. પણ સમજે છે કે આ શુભભાવ છે. મૂર્તિ કાઢી નાખે એ દષ્ટિ વિપરીત

છે. આહાહા...! તેમ મૂર્તિમાં ધર્મ માને એ મિથ્યાત્વ છે. ધર્મ નથી. પણ શુભભાવ આવે ત્યારે મૂર્તિ આદિની પૂજા હોય છે. હોય છે. ભાવ શુભભાવ આવે છે. આહાહા...! પણ તેને ધર્મના કારણ તરીકે સ્વીકારે નહિ. ધર્મ તરીકે તો નહિ પણ ધર્મના કારણ તરીકે પણ નહિ. આહાહા...! છતાં મૂર્તિ અને પૂજા નથી એમ પણ નહિ. આહાહા...! અનાદિથી શાશ્વત પ્રતિમાઓ છે. ઇન્દ્રો એકાવતારી પૂજે છે. આહાહા...! જિનાલય છે. સપ્તમ નંદીશ્વર દ્વિપમાં આઠ આઠ દિ' કારતક સુદ આઠમથી પૂનમ સુધી ઇન્દ્રો ન્યાં જાય છે. મનુષ્ય તો જઈ શકે નહિ. અઢી દ્વિપ બહાર મનુષ્ય જઈ શકે નહિ. દેવો પૂજા કરે અને મોટી ભક્તિ કરે છે. ધામધુમ ચાલે. સમજે. ઘુઘરા પહેરીને નાચે, સમજે કે આ ક્રિયા જડની છે. અંદર મારો ભાવ છે એટલો શુભભાવ રાગ છે, પણ એ બંધનનું કારણ છે. હું એનાથી ભિન્ન છું. આહાહા...! એ અહીં કહે છે. આહાહા...!

‘આ લોકમાં તપશ્ચર્યા સમસ્ત સુબુદ્ધિઓને...’ એ તપશ્ચર્યા એટલે આ. ‘તે યોગ્ય તપશ્ચર્યા સૌ ઇન્દ્રોને પણ સતત વંદનીય છે.’ એવી તપસ્યા તો ઇન્દ્રને પણ વંદનીય છે. ‘તેને પામીને જે કોઈ જીવ કામાન્ધકારયુક્ત સંસારથી જનિત સુખમાં રમે છે,...’ એવી દશા પામીને વળી વિષયમાં કામાન્ધકાર થઈને રમે છે ‘તે જડમતિ અરેરે! કળિથી હણાયેલો (—કળિકાળથી ઈજા પામેલો છે).’ આહાહા...! વિશેષ કહેશે... (શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)